

je stiskal vsem roké in milo se mu je storilo, ko se je ukrcal v Evropo.

S svojim drugim potovanjem po osrednji Afriki je rešil Stanley jako važno vprašanje gledé Kongiškega porečja. Livingstone in Cameron sta našla izvir veletoka Kongo v jezeru Bangweolo; Nachtigal, Schweinfurth in Junker so po nekoliko določili severno njegovo porečje. Kar sta Speke in Grant poskušala, dokazal pa je Stanley, ki je odkril ves veletok Kongo do izliva v morje. Poleg odkritja Amerike in Avstralije je to najvažnejša pridobitev na zemljepisnem polji in po pravici imenujemo slavnega potovalca »afriškega Kolumba.«

(Dalje prihodnjič.)

Peter Podreka.

Beneško-slovenski rodoljub in pesnik.

Spisal Zamejski.

Nobena slovenska pokrajina ni takó malo znana in takó zanemarjena, kakor je Beneška Slovenija. Slovenci jo komaj poznajo po imeni, dasi je za mejo čez 30.000 bratov, katerim je treba prižgati luč národnosti, da se ne pogubé in da ne tavajo dalje v temi nevednosti in, skoraj bi rekel, barbarstva; saj jim Italijani s svojo slavno kulturo nič ne pomagajo, ker ogromna večina italijanščine ne razume.

Toda tem érticam ni govoriti o žalostnem razmerji beneških Slovencev, pač pa postaviti majhen spomenik odličnemu móžu, jednemu ónih preredkih domoljubov, ki se brigajo, več ali menj po zmožnosti in po oduševljenosti, za izboljšanje tega razmerja in za preporod pozabljenega beneško-slovenskega ljudstva: možje toliko vrednejši priznanja in slave, ker takim biti pri nas ni lahko iz več razlogov, med katerimi mnogokrat prvi je popolna nevednost o slovenskih rečeh in težnjah in o Slovencih samih in sploh o slovanstvu, o katerem se pri nas ima večinoma le óno malo negotovih in krivih pojmov, katere nam podajejo knjige in listi italijanski. Pri nas so zavedni Slovenci kaj redka prikazen in se porájajo le po naključji, bodisi po kaki primerni knjigi ali po časniku slovenskem, dobljenem v róke, bodisi tudi

po slučajnem seznanji s kakšnim pravim avstrijskim Slovencem. Kakó se je zarodila ljubezen do slovenstva v móži, o katerem mislim govoriti, to je meni povse neznano; vem pa, da je bila v njegovem srci že zgodaj krepke kalí pognala in tudi obrodila svoj primeroma dober sad.

Ta odličnjak je pokojni Peter Podreka. Porodil se je bil v Sv. Petru Slovenov (dijal. v Špjetrú, ital. San Pietro al Natisone) od poštenih in premožnih roditeljev dné 16. svečana l. 1822. Sv. Peter je naš glavni tržič na Beneško-Slovenskem. Prijazno sedi na bregu bistre Nediže in se v nji zrcali, a žal, gleda tudi, kakó se vedno bolj izpreminja in dobiva furlansko lice. Prekrasna in široka nediška dolina s prijaznimi, rodovitimi goricami, posejanimi z vasícami, razdeljena po sredi od čudovite in slavne Nediže, ob kateri drží lepa cesta iz Italije v avstrijsko Soško dolino, morala je mogočno vplivati na mladega in rahločutnega Petra in prižgati v njem za rana iskro poezije, katera mu je v srci tlela do konca dnij.

»Zares si čestita,
Nediška dolina,
In vredna spomina
Si slavnega ti.«

Takó in jednako se večkrat izraža o nji v svojih vérzih.

Kakor vsi óni beneški Slovenci, kateri želé dospeti do boljšega stanú, šel je tudi Podreka kar naravnost med Lahe, da bi ondu izvršil začetne (elementarne) šole in da bi se takoj spočetka naučil laškega jezika. Tega sevéda ni mogoče doseči domá v ónih takó čudno in absurdno osnovanih šolah, s katerimi nas je slavna laška vlada osrečila. Poslali so torej mladega Petra v Staro Mesto ali Čudad (Cividale), kjer se je začel précej odlikovati z bistrourmnostjo in pridnostjo, kakor sploh skoraj vsi naši Slovenci. Ko je tu dovršil elementarne šole, želèč že takrat v duhovni stan stopiti, odšel je v Viden na gimnazijo nadškofovsko. Tudi to je izvrstno dovršil in se potem zapisal v bogoslovno semenišče za štiriletne duhovniške studije. Že v ónih letih se mu je vzbudila v srci ljubezen do slovenščine, ker je takoj spoznal, kakó jako potrebno je nje znanje duhovnikom, ki so namenjeni med Slovence, in je že takrat vzpodbujal k zavedanju svoje slovenske sošolce ter tudi poskušal skladati slovenske pesmi. Bogoslovne studije je završil v burnem 1848. letu in je slovesno v Sv. Petru izpel prvo svojo sv. mašo meseca vélikega srpana istega leta. Ostal je nekaj časa domá in maševal ob gôdu v bližnji vási Sarženti; a krepkemu in delaželjnemu mlademu duhovniku so takoj izročili v oskrbo-

vanje največjo in v župniji najtežavnejšo kapelanijo Tarčmun, dve debeli uri od Sv. Petra v gorah na meji, kjer se je začelo zanj pravo vsestransko delo. Ker je Tarčmun le poludrugo uro oddaljen od bližnje avstrijske kapelanije Livek (v Koboriški dekaniji), jel se je pogostoma shajati s takratnim livškim vikarijem, poznejšim kanonikom in ravnateljem goriškemu centralnemu semenišču preč. g. Hrastom, s katerim je do njega smrti gojil iskreno prijateljstvo. A ni mu bilo dovolj do Livka, ampak večkrat se je iz Tarčmuna napotil v Koborid, kjer je imel ugodnejšo priliko, opazovati Slovence in njih društveno življenje in se praktično vaditi v mili mu slovenščini. Na Tarčmumu je ostal osem let vzgleden duhovnik, prav oče svojim duhovnim sinom, katerim se je bil takó priljubil, da ga še zdaj po toliko letih ne imenujejo drugače nego »gospod kaplan«, kakor da je bilo to njega osebno ime, ali pa kakor da bi bil nekakšen kapelanski vzor, kapelanpar excellence. Spomina vredno je to, da, ko se je bila v ónih letih razširila po Tarčmunski kapelaniji tifoidea (dijalekt »čùk«) in je precèj hudo razsajala, izkazal se je on z občudovanja vredno požrtvovalnostjo ne samó skrbnega duhovnega, ampak tudi véščega telesnega zdravnika, in je mnogim bolnikom rešil življenje, ne gledé na to, da je v nevarnost postavljal svoje. Pozneje se je tudi jednakega izkazal, ko je razsajala kolera.

Leta 1857. bil je, na veliko žalost Tarčmunjanov, jednoglasno izvoljen kapelanom pri župnijski cerkvi v Sv. Petru, kjer je ostal šestnajst let neutrudljivo delaven, obče spoštovan in vsakemu priljubljen. Leta 1873. preselil se je iz Sv. Petra zopet v góre v kapelanijo Ronec, in ondu je ostal, kakor povsod, marljiv in priljubljen pastir svoji čedi do smrti, katera ga je nenadoma zadela dné 4. listopada l. 1889. v 67. letu ter globoko užalostila ne samó njemu v duhovno oskrbovanje izročene čede in bližnjih prijateljev in tovarišev, ampak vse njegove znance in čestitelje, katerih je tu in tam imel v velikem izobilji.

Bil je pokojnik veselega značaja in je znal v družbi vedno kàj zanimivega in veselega povedati, da ga je vsakdo rad poslušal. Nikomur ni žalega provzročil, ampak kjer je le mogel, vsakemu človeku je iz srca rad pomagal z dejanjem in z besedo. Odlikoval se je z izborna uljudnostjo in gostoljubnostjo, in po pravici si je zaslužil ime »il gentiluomo dei nostri monti«. Bil je v prijateljski zvezi z marsikaterimi odličnjaki, bodisi s Slovenci ali z Italijani. Imel je celó več prijateljev, katerih ni nikoli drugače poznal nego po dopisovanji. Vrla znanca sta si bila z »Zgodnje Danice« urednikom monsig. Jeranom. Ta ga je večkrat vabil v Ljubljano, katere ni videl ni prej ni pozneje,

dasi je srčno želel, spoznati slovensko stolno mesto. Jedenkrat se je bil že napotil tjakaj in je prišel do Postójine, kjer ga je mons. Jeran s fotografijo čakal; a prijatelja se v gnéči nista mogla videti, in Podreka, nagloma domóv pozvan, moral se je vrniti in čakati druge prilike, katera se mu potem ni več ponudila. Znan je bil tudi z ruskim učenjakom Baudouinom de Courtenayem, katerega je gostoljubno v svojo hišo v Ronci vzprejel ter mu marsikaj povedal o Beneški Sloveniji.

Njega delavnost je bila stanovitna in vsestranska. Duhovnik odlikoval se je mimo navadnih dolžnostij, katere je vzgledno in natančno izpolnjeval, zlasti v vzdrževanju in lepšanji božjega hrama. Veselje je bilo stopiti ob slovesnostih v njegovo cerkev: vse snažno, vse lepo, vse je pričalo o njegovem spoštovanju do hiše božje, o njegovi pridnosti in njegovem dobrem ukusu. Župna cerkev v Sv. Petru ni baš lepa, pa tudi ne dovolj prostorna za táko veliko župnijo, kakor je šenpeterska. Ko je ondu Podreka kapelanoval, izprožil je misel, naj bi se napravila nova dostojnejša cerkev, in se je bil takó krepko te svoje ideje poprijel ter jo župljanom vdihnil, da je bilo v kratkem vse določeno in že mnogo gradiva pripravljenega za zgradbo precèj lepega novega svetišča. A prišlo je takó, da je vse zaostalo, in župna cerkev še zdaj ponižno in v prvotni preprostosti in nerodnosti čepí med pripravljenim kamenjem in dovoženo opeko. Podreka gotovo ni imel pri tem nobene krivde, vendar ga je bilo vse to takó užalostilo, da se je le précej potem preselil iz Sv. Petra v Ronec.

Da je veliko skrbel za dušno blaginjo svojih podanikov, ni treba ponavljati; ali omeniti moram, da se je trudil tudi za njih materialno blagostanje. Učil je národ, kjer je znal in mogel; vzpodbujal je posebno sadárstvo in vínstvo s prigovarjanjem in vzgledom, in si pri tem pridobil mnogo zaslug, za katere je bil odlikovan s častno diplomom in s svetinjo na sadárskih razstavah v Trebiži l. 1872. in v Vidnu l. 1886.

Posebne zasluge pa si je pridobil na národnem polji. Oduševljen Slovenec, izkušal je oduševljenost svojo vdihniti tudi drugim, in ne brez vsega uspeha. Sicer pa se pri nas more le kàj malega storiti za slovenščino, ker vlada je ne spoznava, kakor bi je ne bilo; torej šola, uradi in vse, kar je vladnega, vse je le italijansko in uboga slovenščina ima svoje zavetje le domá in v cerkvi. Podreka je vedno to razmerje obžaloval; evo, kakó izraža svoje obžalovanje v naslednji svoji najboljši pesmi:

»Slovenija in njena hčerka na Beneškem.

»Kaj jočeš se ti, krasotica?
Kaj v klavernih mislih živiš?
Saj tudi ti, moja hčerica!
Mi vedno pri srci stojiš.	Ne poznam veselja, radosti,
Le solza mi solzo podi
Po bledem obličji; do kósti
Me laška pijavka morí.
Glej! Tvoje sestrice na Dravi,
Na Soči, na Savi si že
Pripravljajo lovor, da v slavi
Veselo ovenčajo me —«	Ko dajo lovorske vezila
Ti hčerke v preslavni spomin,
Jaz bom žalostinke glasila
Pod vrbo, potem pa — pogin!
»»Ah, mamica draga in mila!
Okove in žulje poglej,
Ki nosim in bom jih nosila
Jaz v svojem domovji vselej!	In, mamka! na mojo gomilo,
Te prosim, položi na njo
Cipresovo tužno vezilo,
In kani 'z očesa solzó! —«
Jaz nisem ni v vradu ni v šoli,
Da ravno tu od vekov živim;
Ko tujka beračim okoli,
Le v cerkvi zavetja dobim.	»— Ne misli tak', hčerka slovenska!
Ne obupaj na lastni prihod:
Naj pride še sila peklenska,
Ne vniči slovenski zaróđ!«

On je vedno vzpodbujal tovariše svoje, naj bi nekoliko bolj gledali na jezik, v katerem se beseda božja oznanjuje; naj bi se vadili prave slovenščine in si priskrbovali slovenskih knjig; in res so se začeli zanimati za »Družbo sv. Mohorja«, in sprva so si tudi naročevali »Novice«, »Zgodnjo Danico« in druge liste. Njega največja zasluga pa je »Katekizem« za Slovence videnske nadškofije, katerega je, s sodelovanjem pokojnega šenpeterskega župnika Mučiča, tudi vrlega Slovenca, priredil in dal leta 1869. v Gorici tiskati. Ž njim je gotovo dobro ustregel svojim tovarišem, ki so si morali glave beliti s krščanskim naukom brez učnega teksta; pa tudi slovenščini mnogo koristil, ker je s to knjižico odstranil vse óne barbarske prevode in spise, katere so si naši duhovniki sami prirejevali brez nobenega pravega znanja slovenščine; saj še zdaj pri nas, dasiravno smo na boljsem, ne znajo ne samó slovnice, ampak še slovenskega pravopisa rabiti!

Podreka je torej vzpodbujal duhovnike, pa tudi ljudstva ni pozabljal; širil je med njim slovenske, večinoma molitvene knjige, in skrbel mu gladko pridigovati in kolikor možno se ogibati tujih besed in izrazov, da bi mu ne bil pokvaril narečja; védel je namreč, da so duhovniki s svojim pridigovanjem bržkone najbolj krivi, da se slovenščina pokvarja in poizgublja.

Mimo tega je poskusil tudi slovstveno delati. Zlagal je slovenske pesmi, in pesniške nadarjenosti ni pogršel. Gotovo bi si bil pridobil častno mesto med slovenskimi pesniki, ako bi bil imel priliko

izučiti se koreniteje in bolj slovnično slovenskega jezika. Sam pripoznava v neki pesmi svojo jezikovno nespretnost in pravi:

»Mili glasi tam na Savi, Soči, Dravi se glasé; Na Nediži so hripavi, Teško z njimi se v'vrsté.	Zato pesem sladko-milo Ni mogoče mi zapét'; Slabo bi se pa studilo To Slovencem razodet'!»
---	---

Spisal je več pesmij, največ prigodnih, n. pr. o novih mašah, o prihodu nadškofovem v župnijo, o nastopu novega župnika. Druzih ni mnogo. Nekatere so bile tiskane v »Zgodnji Danici«, n. pr. »Brezbožnik« in »Božja previdnost« V »Zori« l. 1874. je bila tiskana njegova najznanejša pesem »Slavjanka«, in v »Soči« l. 1871. njegova zgoraj navedena »Slovenija in njena hčerka na Beneškem«. »Slavjanka«, katero je zapel v Ronci, je na Primorskem skoraj že národna, ko ji je zložil primeren in krasen napev pokojni koboridski učitelj Carli. Evo je:

»Slavjanka v Slovenski Benečiji.

Jaz nisem Taljanka Pa tudi ne bom, Sem zvesta Slavjanka In ljubim svoj dom.	Pogum bom dajala Mu v boji vselej, Zastavo kazala, Da vdari naprej.
Hči matere Slave, Kreposti nje znam, Slavjanske zastave Nikol' ne izdam.	Po boji vriskala, Če zmaga moj sin, In bodem venčala Ga vrh' razvalin.
Le tebi bom zvesta, Predragi moj dom! A tujcu nevesta Nikoli ne bom.	Slavjanska mladica Na pragu domá Poljubi mu lica, Rokó mu podá.
Sad moj'ga poroda Pa moral bo bit' Svobodi naroda Slavjanskega ščit.	In v kroge vesele S častjó bo sprejet, Slavjanske dežele Junakom prišet.
Od zibelke male Učila ga bom Do možnosti zale Skrbet' za svoj dom.	Na slavno gomilo, Če pade moj sin, Lovorsko vezilo Položim v spomin.
Ko trublja zapoje In top zagrmí: Hajd', sinko, na boje Na vojsko i ti	Slavjanom kazala Gomilo pa bom! Na znanje dajala: Ta pal je za dom!»

Žal, da vse, kar je v tej pesmi rečeno, je le »pium desiderium«, ker Slavjanke v Beneški Sloveniji niti ne vedó, da je njim namenjena pesem na svetu! »Slavjanka« je svojo srečo našla le v Soški dolini. Leta 1878. bil je Podreka v Koboridu. Tamošnji Slovenci so ga radostno in častno vzprejeli ter mu zapeli po Carlijevem napevu njegovo »Slavjanko«; to pa ga je bilo genilo do solza in ga takó navdušilo, da je prišedši domóv zložil in takoj poslal »Koboridskim pevkam« nastopno pesemco:

»Slavjanske mladice,
Le pojte veselo,
Slavjansko deželo
Budite naprej!

Slavjanska danica
Je že zasvetila,
Ki bode zdrobila
Protivnike v prah.

Kjerkoli glasijo
Se vaši glasovi
Se slavski sinovi
Dramijo vselej.

I bodo združili
Se sini slavjanski
V en rod velikanski,
Nasprotnikom strah.

I tačas veselo
Se bodo pa vila
Vam krasne vezila
V preslavni spomin.«

Ko so leta 1881. v Vidnu obhajali jubilej nadbiskupa Casasole, napravili so mu med drugim tudi slovesno besedo, pri kateri so se deklamovale pesmi v raznih jezicih. Ob tej priliki je Podreka zložil in deklamoval ter potem na posebnem listu tiskati dal naslednjo pesem:

»Veseli se nadškofija,
Oče mili, Te slavèč,
In Beneška Slovenija
Daje Ti pozdrav gorèč.

Pomlad spet se je vrnila
Z glasnim petjem drobnih ptic,
Vso naravo prerodila,
Natrosila nam cvetlic.

Petdeset si let mašništva
Že dosegel — lepa čast!
Petindvajset že škofijstva
Ti od Pija je oblast.

Lehko bi cvetlic obilo
Naših vtrgali gorá,
K godu Tvojemu v vezilo
Venec Ti podali ta.

Ti slovanskega naroda
Na Beneškem si pastir,
In Cirila in Metoda
Slednik, kažeš blag'ra vir.

Ali rožice minjjo
Ki narava jih delí,
Zima dahne — pobledijo,
Kmalu cvet jim odletí.

Hvalo, slavo vsak Ti poje,
Za Te prosi vsak Bogá —
Kaj pa sred Te slave Tvoje,
Kaj Slovenec Ti podá?

Drugo cvetko mi imamo
Koja ne zamrè nikdar,
To ponižno v dar Ti damo,
Prečastiti naš Vladar!

V srci našem ta prenežna
Rožica vzcvetela je:
To »ljubezen« je hvaležna
Ki gojimo jo za Te.

Da, ljubezen čisto, sveto,
Ki spremembe ne pozná,
Ljudstvo Tvoje za Te vneto
V dar Sloven Ti danes dá.

V dar Ti dá, proseč Te mílo,
Višji dušni naš pastir,
Da Ti sprejmeš to vezilo,
Ki imá le v srci vir.

Srečo naj Ti Bog dodéli
Ljubo zdravje, mir srcá,
In pri vsakem naj Te deli
Blagoslov njegov spremljá.

Naj njegova roka sveta
Čuva Tebe vseh nadlog:
Dolgo, dolgo še Očeta
Dobri naj nam hrani Bog!«

Lehko in rad bi bil spisal Podreka kaj več, ali jezik mu je vedno delal zapreko. Napósled je vse popustil in le o kaki redki priliki še kaj malega zapel. Tožil je pa, da sedanja slovenščina ni več prava, da »hrvatuje« i. t. d. in ni se mu več ljubilo baviti se ž njo. Pač pa je vzpodbujal posebno mlade bogoslovce, naj bi se izkazovali prave Slovence, naj bi se svojemu jeziku učili, ne pa ga zamenjali s tujim in se tujcem prištevali. In njega besede niso ostale povse nerodovite.

Zadnja leta se je v prostih urah, posebno v zimskem času, bavil z umetnim žaganjem (ital. »traforo«) lesá, in z veliko potrpežljivostjo izgotovil marsikaj lepega in čudovitega. V dveh letih je napravil »Milanski dom«, ki je sestavljen o. l več tisoč kóscev in je res občudovanja vredno delo.

K zadnjemu se je bil nekako nanagloma postáral; bolehal je nekoliko na nogah, ali vender nikdo ni pričakoval še njegovega konca. No, Bog ga je k sebi pozval, in nam zdaj ne ostaje družega, nego ohraniti ga v hvaležnem spominu in posnemati njega vzgled.

Madrigal.

Zakaj sloniš samótno tu o hiši,
Ko séver brije, burja pleše v snégi? . . .
Ne toži, déklica, solzé obriši!

Bog bode ga kaznil, ki se v palači
Tu góri smeje zábljeni priségi,
Nedóležnosti, razkošnika igrači.

Pa z máno idi, ker je mrtva mati,
Ki jo pogrébila je sramóta tvoja:
Kar imam, z radostjo ti hočem dati,
In žalost tvoja bodi žalost moja!

Ranko.

